

Linbrev 6

Linnet i Sverige under 1900-talet

I det här brevet kommer vi berätta om linet under det händelserika 1900-talet.

Under lång tid var ull, lin och hampa de textila fibrer som var tillgängliga för människor i vår del världen. När industrialiseringen tog fart på 1800-talet och bomull började att importeras fick linet konkurrens. Bomullsfibern var enklare att maskinellt omvandla till garn än linet med sin långa odlings- och beredningsprocess. Fram till mitten på 1800-talet odlades det mycket lin, 1870 uppgick linproduktionen till ca 16 000 hektar. 30 år senare var odlingsarealen nere i 1000 hektar.

Första världskriget, och de handelshinder som världskriget medförde, ökade efterfrågan på inhemsk textil råvara och efter krigets slut låg linproduktionen på en omfattning av 4000 hektar.

Handdriven bråmaskin framtagen av Svenska allmänna linodlarföreningen. Denna tillhör De sju häradernas hemslöjdsförening.

Sveriges allmänna linodlingsförening startades 1920 och de arbetade för att främja svensk linodling. Föreningen arbetade för att bevaka linengagerades intressen, att främja rationell linhantering, att arbeta för såväl hemslöjd som industriell hantering. De gav ut informationskrifter om lin, förmedlade frö och redskap och utvecklade även större linberedningsmaskiner.

Vid samma tid startade Sveriges utsädesförening i Svalöv en omfattande linförädling. Trots dessa satsningar så minskade linproduktionen igen för att 1936 underskrida 100 hektar odlad mark.

Under andra världskriget ströps importen av textil till landet. Behovet av inhemsk textilproduktion blev uppenbar, inte minst för att täcka militärens behov. Genom statliga insatser började linodlingen att vitaliseras. Det satsades på forskning, rationalisering och intensifierad odling. Sex stycken linberedningsverk inrättades. De ägdes av linföreningar och fanns i Laholm, Hybo i Hälsingland, Växjö, Kristinehamn, Gimo i Roslagen och Mellansel i Ångermanland. Det startades också två hampberedningsverk, ett i Värmbol och ett i Visby. Varför behövdes lin? Det handlade om att ha en inhemsk textilråvara, men linne hade också egenskaper som var eftertraktade. Till exempel krävde sjukvård och militära insatser mycket linne, inte minst av hygieniska skäl.

Efter andra världskriget minskade efterfrågan och på 1950-talet koncentrerades all linberedningsverksamhet till verket i Laholm. Där anlades också en spånskivefabrik. Spånskivorna tillverkades av skävorna, en restprodukt från linberedningen som tidigare hade eldats upp. Spånskivorna, som hette Lini, blev mer lönsamma än linfibern.

Hur kommer det sig att linodling minskade under 1950-talet? Detta var tiden då hemslöjdsrörelsen var tongivande, både på formområdet och vad det gällde kvalitet. En tid känd för sitt starka textila formspråk med textilformgivare som t ex Astrid Sampe, inhemsk industri som producerade textil av utmärkt kvalitet och en optimistisk köpstark kundkrets. Marknaden dumpades. Den mesta råvaran som användes i industrin kom från östeuropeiska länder och den inhemska varan kunde inte, trots statliga stödinsatser konkurrera prismässigt. På 1960-talet drogs stödet till beredningsverket in. Resultatet blev att beredningsverket i Laholm lades ned 1966. Då upphörde linodlingen i princip över en natt. Det fanns ingenstans att skicka sin linhalm längre. Frågan om textiltillgång vid krig var fortfarande aktuell men man resonerade att det var billigare att lägga upp beredningslager av importerade textiltillgångar än att hålla igång en lokal produktion. Beredningslager av linråvara, garn och linneväv lades upp och förvaltades ända fram till 1990-talet. Då såldes

Handdriven skäktmaskin framtagen av Svenska allmänna linodlarföreningen. Denna tillhör De sju häradernas hemslöjdsförening.

beredskapslagret ut. Vilka fynd som kunde göras då! Fina draglakan i spetskyper, till exempel.

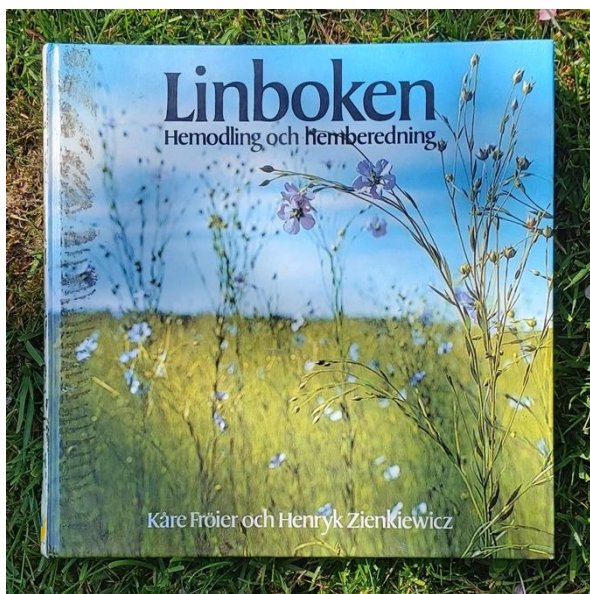
På 1950-talet introducerades även billiga, lättskötta syntetiska fibrer. De hade linet svårt att konkurrera med.

Under 1970- och 1980-talet gjordes två större statliga utredningar om linproduktion i Sverige. Tyvärr kunde inga av de förslag som utredningarna lade fram genomföras.

När Sverige gick med i EU 1995 fick linodlingen en skjuts framåt och fyra år senare odlades det 35 000 hektar oljelin i landet. När odlingsstöden formulerades om minskade också den odlingen. 2019 odlades det 2000 hektar oljelin och 13 hektar spånadslin i Sverige.

På drygt 50 år har vi inte haft någon industriell linhantering i Sverige. Kvar blev husbehovsodlingen som bedrevs manuellt, på samma sätt som i äldre tider. Kunskapen har hållits vid liv av linföreningar, hemslöjdsföreningar och andra entusiaster. Det är hos dessa personer som kunskapen lever kvar, om allt från sådd till spinning och vävning. Det finns också många slöjdare, konsthantverkare och företag som arbetar med lin. Värt att nämna är Klässbols linneväveri i Värmland och Växbo lin i Hälsingland.

Professor Kåre Frøier och Henryk Zienkiewicz gav 1980 ut Linboken-hemodling och hemberedning. Boken är en grundlig genomgång av lin och linodling. Den är anpassad för hobbyodlare med 100 kvadratmeter odlingsyta. Boken är en rik kunskapskälla att ösa ur för den linintresserade. Under 1970- och 1980-talet fanns det ett stort intresse för linodling bland allmänheten och flera nya linföreningar startades. Vi hoppas att det stora intresse som visats för 1 kvm lin kommer att fortsätta och så att det odlas mer lin i detta nya århundrade.

Dags för en renässans?

De senaste hundra åren har linodling i större skala diskuterats i samband med kristider och behovet att vara självförsörjande. En sak att ha i åtanke är att vi aldrig har varit helt självförsörjande på textil råvara. Redan under 1700-talet importerades såväl linfrö för utsäde som lintåga till förädling från andra länder.

Idag är vi helt beroende av import av nästan alla textila varor. Nu står vi inför nya utmaningar. Kan vi i framtiden räkna med att andra delar av världen ska förse oss med det vi behöver? Den globala textilindustrins väldiga bidrag till miljöförstörelse och klimatförändringar måste minska för att vi ska ha en beboelig planet i framtiden. Kan linet hjälpa till?

Fler och fler får upp ögonen för linets möjligheter. Om det odlas på rätt plats och under rätt förutsättningar har linet kapacitet att ge litet klimatavtryck. Linet har många användningsområden, allt från isolering till bilkarosser. Vem vet vad det kan utvecklas till om vi kombinerar årtusendens kunskap med dagens teknik. Under tiden kan vi tillsammans göra vårt bästa för vår framtid. Vi kan sprida kunskap om linet, ta hand om våra textilier, tänka över våra handlingar och inköp.

Hälsingar från arbetsgruppen för 1 kvm lin

Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund och föreningen Sveriges hemslöjdskonsulenter.